

ዓቢ ፖለቲካዊ ጸወታን ሻውዓይ ምዕራፍ ባይቶ ጸጥታን

5ይ ክፍል

መልሲ ንዓማጺ ክሲታት ባይቶ ጸጥታ

ብዶ/ር ኣሕመድ ሓሰን ድሕሊ

ቀዳማይ፡- ባይቶ ጸጥታ “ኤርትራ፡ ሰላምን ዕርቂን ሶማል ንምዕንቃፍን ዞባዊ ርግኣት ንምህዋኽን ንዕጡቓት ተቓወምቲ ጉጅለታት ፖለቲካዊ፡ ፋይናንሳውን ሎጂስቲካውን ሓገዝ ትህብ ኣላ” ክብል ከሲሱ። እንተኾነ እቲ ሓቂ፡-

1. ኤርትራ ንዝተወሰኑ ዕጡቓት ተቓወምቲ እትህቦ ፖለቲካዊ ሓገዝ የለን። እኳ ድኣ ፖሊሲ ኤርትራ ንኹሎም ሶማላውያን ኣብ ሓደ ሃገራዊ ፕሮግራም ኣሰማሚሑ ነታ ሃገር ካብዚ ንህላወኣ ኣብ ፖለቲካዊ ካርታ ዘስግእ ቀታሊ ሽግር ንምውጻእ፡ ንኹሎም ሃገራውያን ሶማላውያን ሓይልታት እንኮላይ ምሁራት ክፍሊን ወከልቲ ሲቭላዊ ሕብረተሰብን’ዩ ዝሕግዝ። ብ6 መስከረም 2007 ዝተኻየደን ኩሎም ፖለቲካውያን ሓይልታት ሶማል ዝተሳተፉዎን ጉባኤ ኣስመራ ከኣ ናይ’ዚ ኣብነት እዩ። እዚ ድማ ኤርትራ ክሲ ስለ ዝመጽኣ ኣሉ እትብሎ ዘይኮነስ፡ ክብሪ ዝህባ ብምዃኑ፡ ንኹሎም ሶማላውያን ናብ ሓደ መኣዲ ንምምጻእ ብቐጻሊ ክትሕግዝ እያ። ምኽንያቱ ፖለቲካውን ሕጋውን መሰላ

ሰለዝኾነን ነዚ ብውዲታት ተጻባእቲ ዝሳቐ ዘሎ ሓው ህዝቢ ሶማል ካብ ሸግሩ ንምግልጋል ምሕጋዝ ታሪኻዊ ግቡኣ ሰለዝኾነን። ኤርትራ ካብቲ ተጻባእቲ ሓድነትን ሉኣላውነትን ሶማል ንምፍራስ ብድሕሪ መጋረጃ ኮይኖም ዘካይድዎ ውዲት ዝተፈልየ፡ ኣብ ጉዳይ ሶማል ግሉጽን እዉጅን ፖለቲካዊ መርገጺ ሰለዘለዎ፡ ካብ ናይ ሓመይቲ ሕሜት እትሰግኣሉ ምኽንያት የብላን፡ ሰለዚ በዚ መዳይ'ዚ ክቐርብ ዘለዎ ትዕዝብትታት፡-

1.1 “ምንቅስቃስ ኣልሸባባ ኣልሙጃሂዲን” ኣብ ጉባኤ ኣስመራ ኣይተሳተፈን ጥራይ ዘይኮነ፡ ብ7 መስከረም 2007 ኣብ ዘውጽኦ መግለጺ፡ “ንመጀመርታ ግዜ ኣብ ኣስመራ ሃገራዊ ሓድነትን ምስማር ተቐወምቲ ሓይልታት ሶማልን’ ኣብ ትሕቲ ዝብል ቴማ ዓለማውያንን እስላማውያንን ወገናት ብሓባር ጉባኤ የካይዱ ኣለዉ፤ነዞም ናይዕላማን እምነትን ጉጅለታት ኣህጉራዊ ሕብረተሰብ እናረኣየ ኣብ ሓደ ስርዓት ንምጥማር ዝግበር ዘሎ ፈተነ ሓድሽ ፈተነ ኮይኑ፡ እዚ ጉባኤ'ዚ ብዓይነትን ትሕዝቶን ካብ መስመር እስላማዊ መጋባእያታት ዝረሓቐ ሰለዝኾነ ካብቲ ሶማላውያን ንምትዕራቕ ዝተኻየደ ሕሉፍ ጉባኤታት ዝተፈልየ ኣይኮነን። ኣብ እስላማዊ ዕዮታት ሓደገኛ ብምዃኑ ድማ፡ እስላማዊ መንግስቲ ንኸይምስረት ዝተዳለወ መጻወድያ እዩ። ንዕዉት ወተሃደራዊ ጅሃዳዊ ግንባር ንምፍሻል ዝድገም ዘሎ ኣገባብ ከኣ እዩ” ክብል ገሊጹ።[29]

1.2 ብ20 ሕዳር 2009 መጽሔት “ኣፍሪካ ኮንፌደንሻል” “ኣልሸባብ ንኤርትራ ዒላማ ይገብሩ” ኣብ ትሕቲ ዝብል ኣርእስቲ፡ ንመግለጺ ኣፈኛ ናይ'ቲ ምንቅስቃስ ስልጣን መሓመድ ዓላእ መሓመድ መሰረት ብምግባር፡ ኤርትራ ሓንቲ ካብተን ዒላማ ምንቅስቃስ ኣል ሸባብ ኮይነን ዘለዎ ሃገራት ምዃና ገሊጹ።”[30]

2. ኤርትራ ንውድባት ሶማል ክትህቦ እትኸእል ዝያዳ ገንዘብ ኣለዎ ድዩ? ኤርትራ ንዝደለየቶን ኣብ ዝኾነ እዋንን ክትህቦ እትኸእል ዝፈሰስ ገንዘብ ኣለዎ ዋላ እንተ በልናኸ ሰለምንታይ'ዩ ባይቶ ጸጥታ ብዛዕባ'ቲ ናብ ኤርትራ ዘቐንዖ ክሲታት ጭቡጥ መርትዖታት ክቐርብ ዘይከኣለ? ኣብ'ዚ ዝለዓል ሕቶ እምበኣር፡ “ባይቶ ጸጥታ ንሓንቲ ኣባል ውድብ ሕቡራት ሃገራት ዝኾነትን ብቐርተሩ እትምእዘዝን ሃገር ከመይ ኢሉ'ዩ ብዘይ

ጭቡጥ መርትዖ ሓደገኛ ክሲ ዘቕርብላ? ዘይተረጋገጸ ክሲ ሓዙ ዓማጺ እገዳ ዘሕልፈላ?” ዝብል እዩ።

3. ባይቶ ጸጥታ፡ ኤርትራ ንዕጡቓት ጉጅለታት ሶማላ ሎጂስቲካዊ ሓገዛት ሂባውን ይብል እዩ። እንተኾነ ግን ንክስታቱ ዘረጋግጽ ጭብጢታት ከቕርብ ኣይከኣለን። ምክንያቱ እቲ ኣብ ኣእምሮኡ ባዕሉ ዝቕረጸ እኩይ ሓሳባት እንተ ዘይኮይኑ ጭብጢ ዝበሃል የብሉን። ክህልዎውን ኣይከእልን እዩ።

4. ባይቶ ጸጥታ ብዘይዝኾነ ይኹን መጽናዕቲ ከመይ ኢሉ’ዩ “ዕጡቓት ተቓዋምቲ ሶማላ ንሰላምን ዕርቂን ሶማልን ንርግኣት ዞባን ዕንቅፋት ኮይኖም ኣለዉ” ዝበለ? ኩነታት ሶማላ ንባዕሉ ኣዝዩ ዝተሓላለኹ እዩ። ንኩነታትን ፍጻመታትን ሶማላ ዝከታተል ኩሉ፡ ስርዓት ጀነራል መሓመድ ሰያድ ባረ ኣብ 1991 ምስ ወደቐ፡ ሶማላ ኣብ ዝኸፍኦ ኩነታት ከም ዝወደቐኹ ዝርድኦ እዩ። ምምሕዳር ኣሜሪካ ድማ ንሕማቕ ኩነታት ሶማላ ብምምዘማዝ ንመሳፍንቲ ኩናት ኣብ ምሕጋዝ’ዩ ተጓዩዩ። ኢትዮጵያ ብወገና ንሶማላ ኣብ ላንድታት መቐቐላ ምብትታን ቀንዲ ዕላማኣ ገይራቶ። ነዚ ከኣ ኣብ ዝቕጽል ብዝያዳ ከነብርሀ ኢና። ስለዚ ኩነታት ሶማላ ከምዚ ዝተጠቐሰ ካብ ኮነ፡ ባይቶ ጸጥታ ብኸመይ’ዩ ንዝተወሰኑ ጉጅለታት ዝኸሰሰ ዘሎ? እቲ ኣውራ ዘደንጹ ድማ፡ ባይቶ ጸጥታ ከይሓነኹ “ዕጡቓት ተቓዋምቲ ሶማላ ንርግኣት ዞባ ቀርኒ ኣፍሪቃ ዕንቅፋት ኮይኖም ኣለዉ” ምባሉ እዩ። ንዝነኣሰ ገለ ክፋል ሶማላ ንምሓዝ ዓቕሚ ዝሰኣነ ጉጅለ፡ ከመይ ኢሉ’ዩ ኣስፋሕፊሑ ንመላእ ዞባ ቀርኒ ኣፍሪቃ ዕንቅፋት ክኸውን ዝኸእል? ባይቶ ጸጥታ ካብ ስነ-ምግባር ሓቂ ወጺኡ ካብ ሃውተተ፡ ነቲ ምምሕዳር ኣሜሪካን መጋበርያታቱን ዘስገደድዎ ሓሳባት ንምትግባር ጥራይ’ዩ ኣንቁዱ ዘሎ።

ካልኣይ፡- ባይቶ ጸጥታ፡ “ኤርትራ ነቲ ንሼኽ ሸሪፍ ሼኽ ኣሕመድ ፕረዚደንት መሰጋገሪ ፈደራላዊ መንግስቲ ሶማላ ክኸውን ዝመረጸ፡ ብ9 ሰነ 2009 ዝተኸተመ ስምምዕ ጂቡቲ ነጺጋቶ’ያ” ይብል። ዝበለ ኸሎ ከኣ፡ ናይ’ቲ ወኪል ኤርትራ ኣብ ውድብ ሕቡራት ሃገራት ብ19 ግንቦት 2009 ናብ ኣቦ መንበር ባይቶ ጸጥታ ዘቕረቦ መልእኽቲ ብምምልካት እዩ።

1. ኤርትራ ከም ኩለን ሃገራት ዓለም ንእትኣምነሉ ክትድግፍ ንዘይትኣምነሉ ድማ ኣፍልጦኣ ክትከልእ ሉኣላዊ መሰል ኣለዎ። ስለዚ ንመግስቲ ፕረዚደንት ሼኽ ሸሪፍ ይኹን ካልእ ብዘይ ድሌታ ክትፈልጥ እትግደደሉ ምኽንያት የለን። እዚ ድማ ሓድሽ ነገር ኣይኮነን። ምኽንያቱ ኤርትራ ነቲ ቅድሚኡ ዝነበረ ብዓብደላ ዮሱፍ ዝምራሕ መሰጋገሪ ፈደራላዊ መንግስቲ ሶማል'ውን ትፈልጦ ኣይነበረትን። ንሓደ መንግስቲ ወይ ሃገር ዘይምፍላጥ ድማ ከም ንቻርተር ውድብ ሕቡራት ሃገራት ወይ ንኣህጉራዊ ሕግታት ምጥሓስ ዝቐጸር ኣይኮነን። ከምኡ'ውን ሓጥያት ወይ ገበን ኣይኮነን። ኣብ ዓለም ከምዚ ዝኣመሰለ ኩነታት ብዙሕ እዩ። ገለ ንገለ ሃገራት ክፈለጥዎን ከለዉ ካልኣት ድማ ኣይፈልጥዎንን እዮም። ንኣብነት ከም እስራኤል፡ ኮሶቮ፡ ኣብኻዝያ፡ ደቡብ ኡስቶንያ ወዘተ። ስለዚ፡ ኤርትራ ዝተፈልየት ኣይኮነትን። ስለዚ ንባይቶ ጸጥታ ዝቐርበሉ ሕቶ፡ “ስለምንታ ኢኻ ኤርትራ ንስልጣን ፕረዚደንት ሼኽ ሸሪፍ ስለዘይፍለጠት ክትቀጽዓ ትደሊ? ንኻልኣት ገዳይምን ሓደስቲን ዘይተፈልገ ሃገራት ድማ ዓይንኻ ዓሚትካ ትሓልፈን” ዝብል እዩ። እዚ ናብ ባይቶ ጸጥታ ዝቐንዐ ሕቶ'ዩ። ይኹን እምበር ስለዝለመሰ መልሲ ክረኽበሉ ዓቕሚ የብሉ። ምናልባት ግን ገለ ወገናት ነዚ ነጻብራቕ ናይ'ቲ ባይቶ ጸጥታ ተሸሚሙሉ ዘሎ ድርብ ዝመለክዲታቱ ፖሊሲ'ዩ ክብሉ ይኸእሉ እዮም። እዚ ድማ ሕጂ ዝመጸ ፖሊሲ ኣይኮነን። እኳ ድኣ ምስ ምላድ ባይቶ ጸጥታ ድሕሪ ካልኣይ ኩናት ዓለም ዝተወልደ እዩ። በዚ መዳይ'ዚ ኣብ መንጎ'ተን ስትራቴጂያዊ፡ ፖለቲካውን ቊጠባውን ረብሓታተን ብቐጥታ ይኹን ብተዘዋዋሪ ክትንከፍ ከሎ ናይ ቀውፊ መሰል ዝጥቀማ ሓሙሽተ ቀወምቲ ኣባላት ባይቶ ጸጥታ (ኣሜሪካ፡ ፋሶ፡ ብሪጣንያ፡ ፈረንሳን ቻይናን) ዳርጋ ስምምዕ ኣሎ። ነዚ ንሳቶም ጥራይ ዝውንንዎ ናይ ቀውፊ መሰል'ዚ “ግበረሊይ ክገብረልካ” ዝዳይነቱ ኣካይዳ'ኳ እንተለዎ፡ ኩሉ ግዜ ከምኡ ይገብሩ ማለት ኣይኮነን። ይኹን'ምበር እቲ ኣንጻር ኤርትራ ዝተወሰደ ውሳኔ ባይቶ ጸጥታ፡ ኣብ መንጎ'ዘን ብዋጋ ቻርተር ውድብ ሕቡራት ሃገራትን መትከላት ባይቶ ጸጥታን ኣህጉራዊ ሕጊን ዋጋ ዕዳጋ ክገብሩ ድሕር

ዘይብላ ሃገራት እዚአተን ብግበረሊይ ክገብረልካ ዝተወሰደ ምዃኑ ዘማትእ ኣይኮነን። ሕጂ ንሕና ሓድሽ ጉዳይ ኣይኮናን ንድህሰስ ዘሎና። የግዳስ ነገራት ቦቲ ልክዕ መልክዖም ንምንጻር ጥራይ እዩ።

2. ነቲ መንግስቲ ፕረዚደንት ሼኽ ሸሪፍ ሓዙ ዝወጸ ጉባኤ ጂቡቲ እንተ ድኣ ርኢና፡ ልክዕ ብዓቕን ስትራቴጂ ኣሜሪካን ፖሊሲ ኢትዮጵያ ኣብ ዘባናን ሶማሊን ዝተዳለወ እዩ። ስለዚ ከኣ ንገለ ወገናት እንተ ኣዕበይዎም ንገለ ከኣ እንተጎሶዩዎም፡ ከምኡ ድማ ንገለ ጎደናታት መቐድሾ ጥራይ ዝቆጸጸርን ብ “ ዓቃቢ ሰላም ሰራዊት ሕብረት ኣፍሪቃ (African Union peace keeping Operation)” ዝተሰምየ ናይ ግዳም ሓይሊ ዝሕሎን መንግስቲ እንተ ኣሰገደዱ ዘገርም ኣይኮነን። ኣብ’ዚ ጉባኤ’ዚ ምስታፍ ድማ ንዕድመ ሸግር ሶማሊ ምንዋሕ ጥራይ እዩ። መንግስቲ ኤርትራ ድማ ካብዚ መረዳእታ’ዚ ተበጊሶ መርገጺኡ ብንጹር ኣብሪሁ እዩ። ኣብ ወጻኢ ሃገር ኮይንካ - ብ10 ጥቅምቲ 2004 ኣብ ናይሮቢ ብዓብደላ ዮሱፍ ዝምራሕ፡ ብ30 ጥሪ 2009 ድማ ኣብ ጂቡቲ ብሼኽ ሸሪፍ ዝምራሕ - መንግስቲ ሶማሊ ምቕምን ህዝቢ ሶማሊ ንክቕበሎ ብሓይሊ ምስግዳድን ሓደገኛ ሳዕቤን ዘለዎ ወተሃደራዊ ረጽሚ ዝፈጠር ግጉይ ስጉምቲ እምበር ፍታሕ ዘምጽእ ከምዘይኮነ ሓቢሩ። ቅኑዕነት መርገጺ ኤርትራ ድማ እቲ ዝሰዓበ ፍጻሜታት ኣረጋጊጹዎ እዩ። ፍታሕ ሸግር ሶማሊ ኣብ ዋሽንግቶን፡ ኣዲስ ኣበባ፡ ናይሮቢ፡ ጂቡቲን ኣስመራን ካልኣት ናይ ወጻኢ ዋና ከተማታትን ዘይኮነስ ኣብ መቐድሾ’ዩ ዘሎ። መፍትሒ ግድላት ሶማሊ ኣብ ኢድ ሶማላውያን እምበር ኣብ ኢድ ካልኣት ኣይኮነን። ተራ ሰላምን ርግኣትን ሉኣላዊ ሓድነትን ሶማሊ ዝደልዩ ፈተውትን ኣሕዋትን ድማ ንሶማላውያን ጸገማቶም ንክፈትሑ ምሕጋዝ እምበር ኣብ ክንድኡም ኮይኖም ንዕኡም ተኪኡም ፍልልያቶም ክፈትሑም ኣይኮነን። ስለዚ ኣብ መንጎ እታ ሓድነትን ሉኣላውነትን ሶማሊ ከምኡ’ውን ናይ ኩሎም ሶማላውያን ምርጫ እተኸብር ኤርትራ፡ እተን ኣብ ትሕቲ ጽላል ኣሜሪካ ኮይነን ንጂኦ ስትራቴጂያውን ቊጠባውን ረብሓታተን ክብላ ካብ ናይ ገዛእ ሓሳባተን ተበጊሰን ኣገልገልቲ ዋሽንግቶን ዝኾናን ኣህጉራውያንን ዘባውያንን ወገናትን ዘሎ ቀንዲ ፍልልይ ከኣ እዚ እዩ።

ሳልሳይ፡- ኤርትራ ከምቲ ባይቶ ጸጥታ ኣብ ውሽጢ ውሳኔ - ቁ 1907 - ዝገለጸ፡ ንመሰጋገሪ ፈደራላዊ መንግስቲ ሶማሌ ዘይፈለጠቶ፡ ስለ ምንጻግ ኢላ ወይ ፍሉይ ሕሳባት ስለዘለዎ ኣይኮነትን። እኳ ድኣ ኣብ'ዚ መንግስቲ'ዚ ዘለዎ መርገጺ፡ ኣብ'ቲ ኣምባሳደር ኤርትራ ኣብ ውድብ ሕቡራት ሃገራት ኣርኣያ ደስታ ብ19 ግንቦት 2009 ናብ'ቲ ሽዑ ኣቦ መንበር ባይቶ ጸጥታ ዝነበረ ኣምባሳደር ፊታሊ ሸርክን ዝለኣኹ መልእኽቲ ተነጺሩ ኣሎ። እዚ ዝስዕብ ሰለስተ ቀንዲ ነጥቢታት ድማ ጠቂሱ።

1. ባይቶ ጸጥታ ንመሰጋገሪ ፈደራላዊ መንግስቲ ሶማሌ ከም ሕጋዊ መንግስቲ ሶማሌን ኣህጉራዊ ተፈላጥነት ዘለዎን ገይሩ ገሊጽዎ። ኣብ ዝለዓለ ጥርዚ በጺሑ ዘሎ ጸገማት ሶማሌ፡ ንፖለቲካውን ሉኣላውን ምርጫታት ህዝቢ ሶማሌ ዘየንጸባርቑን ኣብ ኣህጉራዊ ሕግታት ዘይተመርኮሰን ህወኸን ዓማጽን ፖለቲካዊ ፍታሕ መዋጽኦ ከኹኖ ከምዘይክእል መንግስተይ ብተደጋጋሚ ከገልጽ ጸኒሑ እዩ።
2. እቲ ብጎንጽ ካብ ሶማሌ ወጻኢ ዝተወልደ “መሰጋገሪ መንግስቲ” ምስ'ቲ ኩሉ ካብ ናይ ወጻኢ ወገናት ዝወሃቦ ዓቢ ፋይናንሳውን ወተሃደራውን ሓገዛት ነዊሕ ክጸንሕ ኣይከኣለን። እቲ ብዘይሕጋዊ ኣገባብ ዝወሃብ ኣጽዋር ድማ ኣብ ግርጭታት ሶማሌ ከም ኣብ ሓዊ ላምባ ምንስናስ ጌርካ ዝውሰድ እዩ። እዚ ኣብ ሶማሌ “መሰጋገሪ መንግስታት” ዝበሃል ተመኩሮ ዓቢ ሰብኣዊ ክሳራታት ዘኸትልን ንሽግር ህዝቢ ሶማሌ ዘጋድድን ኣብ ርእሲ ምዃኑ፡ ኣብ ርግኣትን ጸጥታን ዘባ ቀርኒ-ኣፍሪቃ'ውን ሓደገኛ ኣሰር ዝገድፍ እዩ።
3. “ህዝቢ ሶማሌ መፈተኒ ኣብ ካልኣት ናይ ዝተገብረ ፖለቲካዊ እማመታት ከኸውን ኣይግባእን። ብመገዲ ኩሎም ሓይልታት ዝተሳተፉዎ መስርሕ ሓፈሻዊ ሃገራዊ ዕርቂን ሰላምን ሃገራዊ መንግስቲ ከቕውም ሉኣላዊ መሰሉ ክኸበር ኣለዎ።”[31]

ራብዓይ፡- ባይቶ ጸጥታ ነቲ ንገለ ዘባታት መቐድሾ ጥራይ ዝቆጸጸር፡ ብጥሪ 2009 ኣብ ጉባኤ ጂቡቲ ብመሰናድኦ ምምሕዳር ኣሜሪካን መሓዙቱን ዝቐመ “መሰጋገሪ ፈደራላዊ መንግስቲ” ብወግዒ ፈሊጡዎ። ሕጋዊ

መርትዖታት ከየቕረበ ድማ “ሕጋዊ መንግስቲ’ዩ” ኢሉዎ። ይኹን’ምበር ነቶም ኣብ ቡንቲላንድን ሶማሊላንድን ዘለዉ መንግስታት ኣይዘከርዎን። ብዛዕባ ሕጋዊነቶም ይኹን ዘይሕጋዊነቶም ዝወሰዶ ውሳኔ’ውን የለን። ባይቶ ጸጥታ ብዛዕባ’ዚ ጉዳይ’ዚ ዝወሰዶ ውሳኔ ድማ ንብዙሓት ተዓዘብቲ ዘጨንቑን “ዕማሙ ድዩ ወይስ ኣይኮነን?” ዝብል ሕቶታት ዘለዓዕልን እዩ። ምክንያቱ እዚ ውሳኔ’ዚ ነቲ ዝተሓላለኸ ሽግር ሶማል መሊሱ ዘጋድድ ጥራይ ዘይኮነስ፡ ንምዃን ስምርቲ ሶማል ዝዕንቅጽን ንመንግስቲ ኢትዮጵያን ካልኣት ዘባውያንን ክፍለዓለማውያንን ኣህጉራውያንን ሸነኻት ኣብ ሶማል ንክዕንድሩን፡ ነታ ካብ መግዛእቲ ብሪጣንያን ኢጣልያን ኣብ 1960 ናጽነታ ምስ ረኸበት ንሓደ ዘመን ኣህጉራዊ ተፈላጥነት ዝነበራ ሶማል ቦታቲንካ ካርቶናንት መንግስታት ንምቕም ርሒብ ኣፍደገ ዝኸፍትን እዩ።

ሓሙሻይ፡- ባይቶ ጸጥታ፡ ዓቃቢ ሰላም ሓይሊ ሕብረት ኣፍሪቃ ኣብ ሶማል ርግኣት ኣብ ምርግጋጽ ንዝገበሮ ኣበርክቶ ንኢዱ።

1. ከምዝፍለጥ ባይቶ ጸጥታ ብ21 ለካቲት 2007 ኣብ ዘሕለፎ ውሳኔ ቁ-1744 ዕማም ዓቃቢ ሰላም ሓይሊ ኣፍሪቃ ኣብ ሶማል፡ ንሶማላውያን ወገናት ኣብ ዘተን ዕርቅን ምሕጋዝን ንፈደራላዊ ትካላት ምሕላውን፡ ብቐንዱ ከኣ ንሃገራዊ ጸጥታዊ ውጥን ምትግባርን ምዃኑ ኣነጺሩዎ እዩ።[32] እዚ ሓይሊ’ዚ ኣብ ሶማል ምስ መጻ ዘጋጠሞ ሽግር እቲ ንምዕቃቡ ሓላፍነት ዝወሰደሉ ሰላም ኣይጸንሖን። ስለዚ ድማ ብዙሓት ሃገራት ኣፍሪቃ ኣብ ታኼላ ሶማል ከይሸመማ ብምስግእን ሓይሊ ካብ ምልኣኽ ምውልዋለን ዘገርም ኣይኮነን። ስለዚ ከኣ ሓይሊ ዓቃቢ ሰላም ኣፍሪቃ ብኣሃዱታት ኡጋንዳን ብሩንዲን እዩ ቆይሙ።
2. ከም ዝፍለጥ ዕማም ናይ’ቲ ናብ ሶማል ዝተላእከ ሓይሊ ሕብረት ኣፍሪቃ፡ ካብ’ቲ ዝተመዘዘሉ ምዕቃብ ሰላም ወጻኢ ጸግዒ “መሰጋገሪ ፈደራላዊ መንግስቲ” ብምሓዝ ኣካል ሽግር ሶማል’ዩ ኮይኑ። ስለዚ ከኣ ኣብ ውሽጢ መዓስከራቱን ካብኡ ወጻእን ሓያል መጽፋዕቲ እናወረዶ ዒላማ ኮይኑ። ኣብ መጨረሻታ ዓቃቢ ሰላም ሓይሊ ሕብረት ኣፍሪቃ ሶማል ማእለያ ዘይብሉ ብድሆታት እናጋጠሞ፡ በየናይ ዓቕሚ’ዩ ነቲ

ዘየሎ ሰላም ከዕቅድን አብ መላእ ሶማል ርግኣት ከሰፍንን ዝኸእል? እዚ ሕቶ'ዚ ንርዱእ ምኽንያታት ኣዕጋቢ መልሲ ዘይረከብ'ኳ እንተኾነ፡ ብቐጻሊ ንባይቶ ጸጥታ ኣብ ቅድሚኡ ተገቲሩ ዘሎ ሕቶ'ዩ።

3. ባይቶ ጸጥታ ብሓፈሻ ምምሕዳር ኣሜሪካ ድማ ብፍላይ ዓቃቢ ሰላም ሓይሊ ሕብረት ኣፍሪቃ ሂወቱ ንምድሓን ኣብ መዓስከራት ዋና ከተማታት ደቡብ ሶማል ተሸጉጡ ከምዘሎ ጽቡቕ ገይሮም ይፈልጡ እዮም። ነዚ ዘረጋግጸልና ኣብነት ድማ እቲ ንገለ ካብ ኣሃዲታት ኡጋንዳን ብሩንዲን ዘጥፍኦ ናይ 18 ነሐሴ 2009 ነፍሰ-ቅትለታዊ መጥቃዕቲ እዩ።

እቲ ኩነታት ከምዚ ዝተጠቐሰ እንተ ድኣ ኮይኑ ድማ፡ እዚ ኣፍሪቃዊ ሓይሊ ካብ መቐድሻ -ሓምላይ ዘባ- ወጻኢ ከንቀሳቐስ እንተ ድኣ ፈቲኑ ኩነታቱ እንታይ ከም ዝኸውን ንምግማቱ ዘጸግም ኣይኮነን። ሓይልታት ኣፍሪቃ ናይ ፈዳይን መጥቃዕቲ ክወርዶ ከሎ ወይ ገለ ካብ ኣባላቱ ኣብ ከበባ ምስዝኣትዉ፡ ከይፈላለዩ ብከበድቲ ኣጽዋር ሰላማዊ ህዝቢ ኣብ ዝቐመጡ ከባቢታት'ዩ ዝድብድቡ። ብሰንኩ ከኣ ብህዝቢ ሶማል ዝተጸልኦ ሓይሊ ኮይኑ። ተራ ዜጋ ኣብ መቐድሻ እምነቱ ካብኡ ስለዝሰሓበ፡ ዝኾነ ሰብ ከምጸላኢ'ዩ ዝርእኦ። ህዝቢ መቐድሻ ብወገኑ ከምጉልባቡ ዝቐልዐ ጸላኢ'ዩ ዝጥምቶ። እዚ ፖለቲካውን ወተሃደራውን መንፈሳውን ወጥሪ ዝሰፈኖ ኩነታት'ዚ ንዕማም ሓይልታት ኣፍሪቃ ዝተሓላለኹ ገይሩዎ ጥራይ ዘይኮነስ፡ ናብ ውጽኢት ዘይርከቦ ሓደገኛ ሃዋሁው ኣዕሪጉዎ ይርከብ።

ሻዲሻይ፡- ባይቶ ጸጥታ “ንመስርሕ ሰላም ጂቡቲ ዝዕንቅፉ ወገናት” ኣድካዩ ስጉምቲ ክወስደሎም ምጂኑ'ዩ ዘረጋግጽ።

1. “መስርሕ ሰላም ጂቡቲ” ብምውቱ ዝተወልደ ምጂኑ ባይቶ ጸጥታ ጽቡቕ ገይሩ ይፈልጥ እዩ። ስለዚ ከኣ ግዳይ ክገብሮ ዝደሊ ወገን እንተ ድኣ ሃልዩ፡ ዝዕንቅፍ ወይ ዘፍርስ ሓይሊ ዘድልዮ ኣይኮነን።
2. ብዘይቀልጻለም ጉዳይ ሶማል ሓቀኛ ፍታሕ ክርከቦ ይድለ እንተ ድኣ ኮይኑ ግን፡ ንሶማላውያን ክግደፈሎም ኣለዎ። ብመገዲ ባይቶ ጸጥታ ዝስግደድ ፍታሕ ድማ ዝኸፍኦ ሽግር ጥራዩ'ዩ ዝወልድ።

ሻብዓይ፡- ኤርትራ ክሳብ ሕጂ ምስ ጂቡቲ ኣብ ዘተ ምእታው ብምጻጋን ክልተኣውን ዘባውን ርክባትን መንጎኻነትን ዘይምቕባላን ንጻዕሪ ዋና ጸሓፊ መልሲ ዘይምሃባን ባይቶ ጸጥታ ከም ዘሻቕሎ ደጊሙ ይገልጽ።

1. ኤርትራ ካብ ፈለማ እቲ ሸግር ምስ ተቐልቀለ ምስ ጂቡቲ ደባዊ ጸገም ከምዘይብላ ኣረጋጊጸ እያ። ካብ መሬት ጂቡቲ ስድራ'ውን ትኹን ትጠልቦ'ውን የብላን። ጂቡቲ ጠለባት ኣለዋ እንተ ድኣ ኮይኑ ድማ ብፍሉጥ ኣነጺራ ከተቕርቦ ኣለዋ። ብድሕሪኡ እቲ ጉዳይ ክሓላልኽ ዝኸእል ኣህጉራዊ መልክዕ ከየትሓዝካ ብክልተኣውን ሕውነታውን መገዲ ወይ ብመንጎኻነት ዓርኪ ክልቲኣን ሃገራት ክፍታሕ ይኸእል እዩ።

2. ዶቦ ኤርትራን ጂቡቲን ብሰለስተ ስምምዓት ማለት ብስምምዕ 24 ጥሪ 1900፣ 10 ሐምሌ 1901፣ 7 ጥሪ 1935 ተመልኪቱ እዩ። እቲ ስምምዕ ኣብ መንጎ'ታ ንኤርትራ ትገዝእ ዝነበረት ኢጣልያን ንጂቡቲ ትገዝእ ዝነበረት ፈረንሳን እዩ ተኸቲሙ። ስለዚ ዶብ ክልቲኣን ሃገራት ካብ ቅድሚ 8 ዕቕዳት ተነጺሩ እዩ። ብግቡእ ዝተመልከተን ካብ መግዛእቲ ዝተወርሰን ዶብ ዘለወን ሃገራት፡ ብምኽንያት ዶብ ኣብ መንጎኣን ሸግር ክውላዕ ይኸእል'ዩ ዝብል ኣዘራርባ ርዱእ ኣይኮነን። ሓንቲ ሃገር ብናይ ደገ ሓይልታት ድፍኢት ከተስፋሕፍሕ ወይ ጠለባት ናይ ዶብ ከተቕርብን ግዝያዊ መኸሰብ ንምርካብ ህዉኽ ስጉምቲ ክትወስድን እንተኾይና፡ እቲ ናይ ኢትዮጵያ ተሞክሮ እዩ ክድገም። መሪሕነት ኢትዮጵያ ንገለ መሬት ኤርትራ ናብ ውሽጡ ዘእተወ ሓድሽ ካርታ ትግራይ ኣብ 1997 ብምውጻእ ንናይ ሓባር መጻኢ ናብ ሓደጋ ዘውደቐ ሓደገኛ ዕንደራ ፈጸሙ። ኢትዮጵያ ነቲ ኣብ ካርታ ዘስፈረቶ መሬት ኤርትራ ብሓይሊ ኣብ ባይታ ንምርግጋጽ ከኣ ኣንጻር ኤርትራ ተኸታተልቲ ሰለስተ ወራራት - ካብ 1998 ክሳብ 2000 - ኣካይዳ።

3. መንግስቲ ኢትዮጵያ ኣብ ለካቲት 2008 ኣብ'ቲ ንሰለስቲኣን ሃገራት (ኤርትራ፡ ኢትዮጵያን ጂቡቲን) ዘዋሰን ጎቦ ሙሳ ዓሊ ዓበይቲ ኣጽዋር ምስ ተኸለ'ዩ ደባዊ ሸግር ኤርትራን ጂቡቲን ዝበሃል መጻኢ። ማዕረ ማዕረ'ቲ ኢትዮጵያ ዝወሰደቶ ስጉምቲ ከኣ ኣብ ጂቡቲ ዝነበረ ሓይሊ ኣሜሪካ ናብ ሰሜናዊ ወገን ዶብ ኤርትራ መጻኢ። መንግስቲ ኤርትራ፡

አብ ደቡባዊ ምዕራብን ደቡብን ዶባቱ ኮይኑ ንወተሃደራዊ ምንቅስቃሳት ኢትዮጵያን አሜሪካን ብቐረባ ይከታተሎ ነይሩ። አብ ከምዚ ኩነታት ከሎና ድማ ብ23 ሚያዝያ 2008 አሚር ቐጠር ዝነበረ ሓመድ ብን ኸሊፋ አልሳኒ ናብ ፕረዚደንት ኢሳይያስ አፈወርቂ ተለፎን ብምድዋል፡ ፕረዚደንት ጂቡቲ እስማኒል ዑመር ገለ፡ “ኤርትራ ብዙሕ ሓይሊ አብ ጥቓ ናይ ሓባር ዶብና ተስፍር አላ።” ክብል ጥርግን ከም ዘቐረበሉ ሓቢሩዎ። አብ’ቲ “ቀጻልነት ተጻብኦታት ብውክልና” አብ ትሕቲ ዝብል አርእስቲ ሚኒስትሪ ጉዳያት ወጻኢ ኤርትራ፡ ብ19 ሕዳር 2008 ዘዳለዎ መግለጺ ተጠቐሱ ከም ዘሎ፡[33] ፕረዚደንት ኤርትራ “እዚ ጉዳይ’ዚ ቅድሚ ሕጂ ፍጹም አይሰማዕኩዎን” ክብል ንአሚር ቐጠር መሊሰሉ። አስዲቡ ፕረዚደንት ኢሳይያስ አፈወርቂ፡ “ፕረዚደንት እስማኒል ገለ ብቐጥታ ምሳይ እንተ ዝራኸብ ጽቡቕ ነይሩ። ብዝኾነ ናይ ብሓቂ ሽግር አሎ እንተ ድኣ ኮይኑ አነ ብወገነይ ጂቡቲ ክኸይድ ድልዊ እዩ፡ ፕረዚደንት ገለ’ውን አስመራ ክመጽእ ይኸእል እዩ፡ እንተ ድኣ ንክልቲኡ ዘይቅበሎ ኮይኑ ድማ፡ አብ አዶውሓ ክንራኸብ ንኸእል ኢና” ክብል ሓቢሩዎ። አሚር ቐጠር ብወገኑ ነቲ “ጽቡቕ” ዝበሎ ሓሳብ ፕረዚደንት ኢሳይያስ አፈወርቂ ተቐቢሉዎ። ፕረዚደንት ኤርትራ ተበግሶ ብምውሳድ ብዛዕባ ሓቅነት ናይቲ ጂቡቲ ዘቐረበቶ ጥርግን ንምፍላጥ ሽቡ መዓልቲ ናብ ፕረዚደንት ጂቡቲ ብምድዋል ተራኺቡዎ። ፕረዚደንት ጂቡቲ ድማ “ሓይልታትኩም አብ ዶብና ተጸጊቡ ከምዘሎ ሰሚዑ” ክብል መሊሱ። ፕረዚደንት ኤርትራ ብወገኑ፡ “መዓስ? ምንጪ ናይ’ዚ ሓበሬታ’ዚ መን’ዩ?” ክብል ምስ ተወከሶ፡ ፕረዚደንት ጂቡቲ “ተሓቢረ” ክብል’ዩ መሊሱ። ጸኒሖም አብ ፕሮፖጋንዳዊ ዘመተ ዝተጠቐምሉ ፈረንሳውያን ዘልዓልዎ “ስእሊ” ከምዘሎ ግን አይሓበረን። ብዝኾነ ፕረዚደንት ኢሳይያስ አፈወርቂ እዚ ፕሮፖጋንዳ’ዚ ሓቅነት ከምዘይብሉ ንመዘናኡ ፕረዚደንት ጂቡቲ ብምሕባር፡ ከምዚ ዓይነት ስጉምቲ ክትወስድ ዝደፋፍእ ምክንያት ከም ዘየለን ድሌት ኤርትራ ሰናይ ጉርብትናን ምትሕግጋዝ ክልቲኡ ህዝብታትን ምድልዓል ምዃኑን አብሪሁ። ፕረዚደንት ጂቡቲ ብወገኑ “ጽቡቕ መልሲ’ዩ፡ ብወገነይ ድማ ጽባሕ 24 ሚያዝያ 2008 ክድውለልካ’ዩ” ኢሉ ተፋንዩዎ። እንተኾነ

ግን ከም ቆጶራኡ ኣይደወለን። ብኣንጻሩ ላዕለዎት ወተሃደራዊ መኮንናትን ኣብ'ቲ ቦታ ክገርድ ዝተመዘዘ ሰራዊትን ኣሰንዩ፡ ናብ ዶብ ኤርትራን ጂቡቲን ክይዱ። ቅድሚኡ ዘይነበረ ወጥሪ ፈጢሩ ድማ ናብ ዋና ከተማ ጂቡቲ ተመሊሱ። ይኹን'ምበር መሪሕነት ሓይልታት ምክልኻል ኤርትራ፡ በዚ ብመደብ ዝተፈጥረ ወጥሪን ንዕቀት ዝመልኦ ተግባራትን ከይተጸልወ፡ ምስ ሰራዊት ጂቡቲ ብሕውነታዊ መንፈስ'ዩ ተዋሲኡ።”[34]

4. ድሕሪ ሸዱሽተ ሰሙናት ካብ'ቲ ኣብ መንጎ ፕረዚደንት ኤርትራን መዘናኡ ፕረዚደንት ጂቡቲን ናይ ተሌፎን ዝርርብ ዝተኻየደሉ እዋን፡ ብፍላይ ብ10 ሰነ 2008 ወተሃደራት ጂቡቲ ጸላም ተጎልቢቦም ኣብ ልዕሊ ኣሃዱታት ኤርትራ ብምባታት ኢድ ዝተሰነዩ መጥቓዕቲ ከፊቶም። ኣሃዱታት ኤርትራ ምስ'ቲ ኩሉ ዝግበረሎም ዝነበረ መጥቓዕቲ፡ ከምቲ ኣቐዲምና ዝጠቐስናዮ ሰነድ ሚኒስትሪ ጉዳያት ወጻኢ ከም ዝሕብሮ፡ ማእከላይ መሪሕነት ኤርትራ ነብሶም ክገትኡ'ዩ ኣዚዙዎም።[35]
5. ኣብ'ቲ ዝቐጸለ መዓልቲ 11 ሰነ 2008 ድማ ሰራዊት ጂቡቲ ብነፈርቲ ተሓጊዙ ኣንጻር ኣሃዱታት ኤርትራ ጸዑቐ መጥቓዕቲ ኣካይዱ።[36]
6. ከምቲ ሰነዳት መንግስቲ ኤርትራ ዘረጋግጹ ድማ ኣሃዱታት ኤርትራ ኣብ ቅድሚኡም ዝኾነ ይኹን ካልእ ምርጫ ስለዘይነበሮም፡ ብ12 ሰነ 2008 ናይ ነብሰ-ምክልኻል መሰሎም ተጠቒሞም።
7. መንግስቲ ጂቡቲ ኣብ ኣስመራ ንዝነበረ ኣምባሳደሩ ብ14 ሰነ 2008 ክስሕቦ ከሎ፡ ንኣምባሳደር ኤርትራ ኣብ ጂቡቲ ድማ ብ16 ሰነ 2008 ሰጉጉዎ። ብድሕሪ'ዚ ንሃሱሳት ጉጅለታት ኤርትራ ብምዕዳም ኣንጻር ኤርትራ ዲፕሎማሲያውን ዜናውን ዘመተ ኣበጊሱ።
8. ኣብ መንጎ ኣሃዱታት ኤርትራን ጂቡቲን ብ12 ሰነ 2008 ኣብ ዶብ ውሱን ወተሃደራዊ ግጭት ምስ ተኻየደ፡ መንግስቲ ጂቡቲ ኣእምሮኡ ስለዝሰሓተ፡ ብመገዲ ናይ ወጻኢ ጉዳይ ሚኒስትሩ መሓመድ ዓሊ ዮሴፍ ኣቢሉ፡ ብ29 ሰነ 2008 ናይ ሃገራት ዓረብ ምድንጋጽ ንምርካብ ንማዕከናት ዜና ምስሪን ዓረብን ኣብ ዝሃቦ መግለጺ፡ “እዚ ናይ መጨረሻ ተግባራት ኤርትራ ብእስራኤል ዝተሓገዘ ብምዃኑ ንኹልና

ሓደገኛ'ዩ፡ መጻብቦ ባብ ኤልመንደብ ከአ መቐጸልታ ጸጥታዊ ድሕነት ዓረባዊ ዓለም'ዩ” ክብል ሓቢሩ።”[37] ፕረዚደንት ጂቡቲ እስማዒል ዑመር ገለ ብወገኑ፡ ብ23 ጥቅምቲ 2008 ኣብ ባይቶ ጸጥታ ኣብ ዘስምዖ መደረ፡ ከምቲ ገለ ዲፕሎማሲያዊ ምንጫታት ኤውሮጳ ካብ ፓሪስ ዝሕብርዎ፡ ቁጥዑ ሃገራት ምዕራብ ከየስዕበሉ ምእንቲ ኣብ'ቲ ዝተማህዘ ደባዊ ግጭት ንእስራኤል ካብ ምኽሳስ ብምቕጣብ፡ “እቲ ሸግር ኣብ ውሽጢ ሰለስተ ሰሙን እንተ ድኣ ዘይተፈቲሑ፡ ኣብ ልዕሊ ኤርትራ ኩናት ከካይድ ምዃኑ ኣፈራሪሑ።”[38] ኣማኸሪ ፕረዚደንት ጂቡቲ ነጂብ ጣህር ግና ብኣንጻሩ ብ25 ሚያዝያ 2008 ኣብ ዝሃበ መግለጺ፡ “ደባዊ ከባቢታት ካብ ህላወ ሰራዊት ናጻ ኣሎ፡ ምስ ኤርትራ ኣንጻላልዩ ዝነበረ ሓደጋ ኩናት ድማ ተኣልዩ ኣሎ”ክብል ሓቢሩ።”[39] እዚ ተገራጫዊ ወግዓዊ መግለጺታት ጂቡቲ'ዚ መሪሕነት ጂቡቲ ኣቐዲሙ ብኣህጉራውያንን ዘባውያንን ወገናት ኣብ ዝተዳለወሉ ሲናርዮ ተሳታፊ ከምዝጠሓሉ ዝሕብር እዩ። ተራኡ ድማ ብግዳማውያን ሓይልታት ንዝተወሰነሉ ዕማም ክትግብር ካብ ምሕላን ዝሓልፍ ኣይነበረን። እንተኾነ ግን ካብ ዓቕሙ ዝዓቢ ተራ ንክጻወት ኣብ ዝህንጠየሉ ዝነበረ ህሞት፡ ነቲ ናይ ምዕራብ ወተሃደራውያን ኣማኸርቲ ዝሓበርዎ ሰሚዑ፡ ናብ ምርኢት ትያትር ዘይኮነስ ብኹሉ መለክዒታት ምስ ዝዓብዩ ሓይሊ ናብ ሜዳ ወተሃደራዊ ግጥም ይኣቱ ከምዘሎ ዝረስዐ'ዩ ዝመስል። ኮይኑ ድማ፡ ነቲ ካልኣት ዘዳለውሉ ውጥን ከይተግበረ ከምዘይምለስ ኣቐቢዱ'ኳ እንተነበረ፡ ፊትዩ ክሳብ ዝጸልእ ምስ ተቐርሰመ፡ ሓይልታት ኤርትራ ኣህጉራዊ ዶቡ ሰጊሩ ኣብ ውሽጢ መሬት ጂቡቲ ከይዕንድር ሰለዝፈርሐ፡ ናብ ዝነበሮ'ዩ ተመሊሱ። ኤርትራ ደባ ክትሰግር ከምዘይኮነት ከአ ብገለ ፈተውቱ ተሓቢሩዎ። ሰበስልጣን ኤርትራ'ውን ብወገኖም ኣብ መሬት ሓው ጎረቤት ህዝቢ ጂቡቲ ስድሪ'ውን ትኹን ባህጊ ወይ ጠለብ ከምዘይብሎምን ሓው ህዝቢ ጂቡቲ ድማ ብመሰረቱ ብዛዕባ ዘየለ ሓደጋ ክሻቐል ከምዘይግባእን ብተደጋጋሚ ሓቢሮም። ኣብ ውሽጢ'ዚ ወጥሪ ዝሰፈኖን ብጣቓ ዝተዓብሎኹን ሃዋሁው ከአ ፈረንሳ ብመሰረት'ቲ ብ27 ሰነ 1977 ምስ ጂቡቲ ዝኸተመቶ ወተሃደራዊ ስምምዕ፡ ካብ'ቲ ወተሃደራዊ

ግጭት ዝተኻየደሉ ከባቢ ኣስታት 20 ኪሎ ሜተር ርሒቑ ኣብ ዝርከብ መልሓሊ ኣብ ዝተባህለ ቦታ ወተሃደራዊ መዓስከር ኣቑሓ።

9. ኤርትራ ነቲ ብመደብ ዝተማህዘ ዶባዊ ሽግር ንምፍታሕን ነቶም ጽሩይ ማይ ንምዝራግ ዝጓየዩ ዝነበሩ ዘባውያንን ኣህጉራውያንን ሓይልታት ዕድል ንምኽላእን ኣብ ክልተኣዊ ደረጃ ንምሕጻሩን ኣብ እትጽዕረሉ ዝነበረት እዋን፡ ጂቡቲ ኣንጻር ኤርትራ ሓቅነት ዘይብሉ ክስታት እናዘርግሐት ነቲ ጉዳይ ናብ ኢጋድ፡ ሕብረት ኣፍሪቃ፡ ማሕበር ሃገራት ዓረብ፡ ውድብ እስላማዊ ጉባኤ፡ ውድብ ፍራንክፎንን ባይቶ ጸጥታን ኣብ ምስግጋሩ ተጓዪዖ።

10. እቲ ዘገርም ባይቶ ጸጥታ ከይሓነኸ “ኤርትራ ዘባውያንን ዘይዘባውያንን ማሕበራት ብመንጎኝነት ክዋስኦ ነጺጋ፡ ንጸዕሪ ዋና ጸሓፊ’ውን ሚዛን ኣይሃበቶን” ምባሉ እዩ።[40] እንተኾነ ግን ባይቶ ጸጥታ፡ እዞም ዝዛረበሎም ዘሎ ውድባት ማለት ኢጋድ፡ ሕብረት ኣፍሪቃ፡ ማሕበር ሃገራት ዓረብ፡ ውድብ ጉባኤ እስላም፡ ባይቶ ጸጥታን ምምሕዳር ኣሜሪካን ብዛዕባ’ቲ ብ10 ሰነ 2008 ዘጋጠመ ፍጻመ ኣብ ባይታ ከየጸረዩ ተቐዳዲሞም ንኤርትራ ከም ዝኾነኑ ይፈልጥ እዩ። ንኣብነት ባይቶ ጸጥታ ንባዕሉ ብ12 ሰነ 2008 ኣብ ዘውጽኦ ህወኸ መግለጺ፡ “ነቲ ኤርትራ ኣንጻር ጂቡቲ ኣብ ራስ ዱሜራን ደሴት ዱሜራን ተግባራቶ ዝብሎ ወተሃደራዊ ስርሒት” ከም ዝኾነኑ ይፈልጥ እዩ።[41] ድሕሪ 13 መዓልታት ማለት ብ25 ሰነ 2008 ኣብ ዘውጽኦ ካልእ መግለጺ ድማ ዋና ጸሓፊ ውድብ ሕቡራት ሃገራት ባንኪምን ናብ ጂቡቲን ኤርትራን “መርማሪ ልኡኽ” ክለኣኽ ጸዊዑ።[42] ባይቶ ጸጥታ ተቐዳዲሙ ንኤርትራ ምስ ኮነ፡ ነቲ ኣቐዲሙ ዝመስረቶ ክሲ መረጋገጺ ንምርካብ መርማሪ ልኡኽ ናብ ጂቡቲን ኤርትራን ክስደድ ከም ዝጸውዐ ኣንባቢ ተዓዚቡዎ ኣሎ። ስለዚ ከኣ ብኣንጻሩ ኣባል ውድብ ሕቡራት ሃገራት ዝኾነት ኤርትራ ክሳብ ንጽህናኦ ዝረጋገጽ ገበነኛ ኮይና ኣላ ማለት እዩ። ግምጥልሽ ኣሰራርሓ ባይቶ ጸጥታ ከኣ እዚ እዩ። ዝተዋህበ ትእዛዝ ብዘይመጽናዕቲ ዝትግብር መሳርሒ ምምሕዳር ኣሜሪካ ኮይኑ ድማ ይርከብ። ደሴት ራስ-ዱሜራ ብ10 ሰነ 2008 ይኹን ቅድሚኡ ወይ ድሕሪኡ ውግእ ዘይተኻየደላ ክነሳ፡ ባይቶ ጸጥታ “ኣብ መንጎ ኤርትራን ጂቡቲን ኣብ ደሴት ዱሜራ ወተሃደራዊ ረጽሚ ተኻይዶ” ዝበለ ካብይ

ዝረኸቦ ሓበሬታ እዩ? ባይቶ ጸጥታ መርማሪ ልኡኽ ከሰደድ ወሲኑ ከብቅዕ፡ ናብ ደሴት ዱሜራ ግን ኣይበጽሐን። ምኽንያቱ ኣብ'ቲ ደሴት እንታይ ከም ዝተፈጸመ ጭቡጥ ሓበሬታ ስለዘይብሉ። እቲ ሓቂ ከምዚ ዝተጠቐሰ ክነሱ ድማ “ኤርትራ ኣንጻር ጂቡቲ ወተሃደራዊ ስርሒት ኣካዪዳ” ኣብ ዝብል መርገጺኡ ደሪቑ።

11. ኤርትራን ጂቡቲን ብመንገኝነት ቐጠር ብ6 ሰነ 2010 ኣብ ስምምዕ በጺሐን። እቲ ዝተበጸሐ ስምምዕ ድማ ዶብ ክልቲኤን ሃገራት ብመሰረት ኣህጉራዊ ሕገ ብሓንቲ ኣህጉራዊት ኩባንያ ክሳዕ ዝምልከት፡ ሰራዊት ቐጠር ኣብ ዶብ ክልቲኤን ሃገራት ክጸንሕ ዝብል እዩ።[43] ጂቡቲ ንሃገረ ቐጠር ዘይኮነስ ሞንገኝነት ፈረንሳ ትደሊ ከምዝነበረት ዲፕሎማሲያውያን ምንጭታት ይሕብሩ። እቲ ምኽንያት ከኣ ቐጠር ዘይሻራዊ መርገጺ ክትወስድ'ያ ዝብል ስግኣት ስለዝነበራ ብሓደ ወገን፡ በቲ ኻልእ ወገን ድማ ምስ ፈረንሳ ነዊሕ ዝምድና ስለዘለዎ ንረብሓኣ ክትሰርሕ ከም እትኽእል ኣብ ግምት ብምእታው እያ። እንተኾነ ግን ፈረንሳ ምስ ቐጠር ኣብ ውድድር ክትኣቱ ስለዘይደለየት፡ ንተበግሶ ቐጠር ብምድጋፍ ሓገዝ ክትህብ ድልውነታ ብምርግጋጽ ንጅቡቲ ተስፋ ከለኣታ።[44]

11.1. ኤርትራ ካብ ጽቡቕ ድሌት ተበጊሳ፡ እቲ ጉዳይ'ውን ኣህጉራዊ መልክዕ ክሕዝ ድሌት ስለ ዘይብላ፡ ከምኡ ድማ ብሰላማውን ሕውነታውን ሕጋውን መገዲ ብመንገኝነት ቐጠር ክፍታሕ ካብ ዘለዎ ድሌት ነቐላ፡ ብመሰረት'ቲ ብ6 ሰነ 2010 ዝተበጸሐ ስምምዕ ካብ'ቲ ጅቡቲ እጀታ'ዩ እትብሎ ከባቢ ኣሃዱታታ ኣውጺኣ ኣላ። ክሳብ ዶብ ክልቲኤን ሃገራት ዝምልከት ድማ ኣሃዱታት ቐጠር ኣብኡ ክጸንሕ እዩ።

11.2. ኣቦ መንበር ሚኒስተራትን ሚኒስተር ጉዳይ ወጻኢ ጉዳይን ቐጠርን ዝነበረ ሓመድ ብንጃስም ብንጃብር ኣሳኒ ብ6 ሰነ 2010 ናብ ኣቦ መንበር ባይቶ ጸጥታ ክሉድ ሂለር ኣብ ዝሰደዶ መልእኽቲ፡ “ሃገረ ኤርትራ ካብ'ቲ ዘከራኸር ከባቢታት ዶብ ሓይልታታ ከምዝሰሓበት፡ እዚ ድማ ብመሰረት'ቲ ዝተበጸሐ ስምምዕ፡ እቲ ጉዳይ ክሳዕ ናይ መወዳእታ ፍታሕ ዝግበረሉ፡ ከም ናይ ጅቡቲ ቦታ እዩ” ኢላ ዝተቐበለቶ ጌርካ ዝውሰድ ከምዘይኮነ ወይ ከምኡ ከስምዕ ከም ዘይብሉ ብብሩህ ኣፍሊጡዎ።”[45]

11.3. ፕረዚደንት ሃገረ ኤርትራ ኢሳይያስ አፈወርቂ፡ ፕረዚደንት ጂቡቲ እስማዒል ዑመር ገለን አሚር ሃገረ ቐጠር ሓመድ ብንኸሊፋ አልሳኒን ዝኸተሙሉ ስምምዕ፡ ነዚ ዝሰዕብ የረጋግጽ። ፕረዚደንታት ኤርትራን ጂቡቲን “ንመንጎኛ ክቡር ሼኽ ሓመድ ብንኸሊፋ አልሳኒ አሚር ቐጠር ቅኑዕ’ዩ ዝብሎ ሕጋውን ተክኒካውን ስጉምቲታትን ንዶባዊ ፍልልይ ናይ መወዳእታ ፍታሕ ዝህብ መካኒዝምን ዘጠቓለለ ሰነድ ከውጽእ ምሉእ ሓላፍነት ይህብዎ። ነቲ ቐጠር እትእውጅ ናይ ስራሕ ሰነድን ዝግበር ፍታሕን ድማ ይቐበሉ።” [46]

11.4. እቲ ናይ ስምምዕ ሰነድ ሸውዓተ ዓንቀጻት ዝሓዘ ኾይኑ፡ ሓዲ ካብኡ “ሃገረ ኤርትራ ካብ’ቲ ዘከራኸር ከባቢታት ዶብ ሓይልታታ ከም ዝሰሓበት ሃገረ ቐጠር አረጋጊጸ”ይብል። እዚ ስጉምቲ’ዚ ግን ብመሰረት’ቲ ዝተበጽሐ ስምምዕ ክሳብ ናይ መጨረስታ ፍታሕ ዝግበረሉ ከም ንናይ ሓዲ ወገን መሰል ምፍላጥ ጌርካ ዝውሰድ ከምዘይኮነ ይሕብር።”[47]

11.5. ቅዳሕ ናይቲ ስምምዕ ናብ ው.ሕ.ሃ፡ ሕብረት አፍሪቃን ማሕበር ሃገራት ዓረብን ተላኢኹ አሎ። እዚ ድማ አብቶም ዝኸተሙሉ ኤርትራ፡ ጂቡቲን ቐጠርን ተሓጺሩ ዝተርፍ ጉዳይ ዘይኮነስ፡ አህጉራዊ፡ አፍሪቃውን ዓረባውን ዕምቆት ከምዘለዎ ዘረጋግጽ እዩ።

12. አብ መንጎ ኤርትራን ጂቡቲን ዝተበጽሐ ስምምዕ 7 ዓንቀጻት የጠቓልል። ንሳቶም ከአ፡-

ቀዳማይ ዓንቀጽ፡- ብመሰረት ንመንጎኛ ሃገረ ቐጠር ብክልቲኦም ወገናት ዝተዋህበ ሓላፍነት፡ ዶባዊ ፍልልይ ንምፍታሕ ብኣቦ መንበር ሚኒስተራትን ሚኒስተር ናይ ወጻኢ ጉዳይን ቐጠር ሼኽ ሓመድ ብንጃስም ብንጃብር አልሳኒ ዝምራሕን ወከልቲ ክልቲኤን ሃገራት ዘለዎን ኮሚተ ይቐውም። እቲ ኮሚተ ድማ ምስ አህጉራዊ ስምምዓት ብዝሰማማዕ፡ ብመሰረት አህጉራዊ ሕጋትን መምርሒታትን፡ ንዶብ ክልቲኣን ሃገራት ናይ ምምልካት ዕማም ዘካይድ፡ ብስምምዕ ክልቲኦም ወገናት ሓዲ አህጉራዊ ኩባንያ ይመርጽ። ኣቦ መንበር ዕማም ኮሚተ ንምዕዋት ንኡሳን ኮሚተታት ክቐውም፡ ብቐዓት’ዮም ዝብሎም ፖለቲከኛታት፡ ተክኒካውያንን ሞያውያን ናይ ሕጊ ፈላጣትን ክጥቀም ሓላፍነት አለዎ።

ካልኦይ ዓንቀጽ:- ዕላማ ናይ'ዚ ኮሚተ'ዚ ኣብ መንጎ ክልቲኦን ሃገራት ዘሎ ዶባዊ ፍልልይ ንምፍታሕን ንዝምድናን ሰናይ ጉርብትናን ብዘገልግል መገድን፡ ዶብ ክልቲኦን ሃገራት ምምልካት እዩ።

ሳልሳይ ዓንቀጽ:- ክልቲኦም ወገናት ኣብ ትሕቲኦም ምሩኻት እንተደኣ ኣልዮም ብዝሓምን ኣስማቶምን ብንጹር ንሃገረ ቐጠር የቐርቡ። ከምኡ'ውን ብዝሕን ኣስማትን ናይ'ቶም ሃለዎቶም ዘይተፈልጠ የቐርቡ። ኣብ መንጎ ክልቲኦን ሃገራት ከኣ ምልውዋጥ እሱራት ይካየድ። ከምኡ'ውን ነፍሲ ወከፍ ወገን ኩነታት ናይ'ቶም ሃለዎቶም ዘይተፈልጠ የጻሪ። እዚ ኩሉ ኸኣ ብሃገረ ቐጠር እናተማእዘነ ይትግበር ።

ፊብዓይ ዓንቀጽ:- ነፍሲ ወከፍ ወገን ናብ'ታ ምምልካት ድማ እትትግብር ኣህጉራዊት ኩባንያ ዝቐርብ ኣድላዩ ዘበለ ሰነዳትን ሓበሬታታትን ንሃገረ ቐጠር ይህብ።

ሓመሻይ ዓንቀጽ:- እታ ዶብ ንምምልካት ክልቲኦም ወገን ዝተሰማምዑላ ኣህጉራዊት ኩባንያ፡ ውጽኢት ስራሓ ናብ'ታ ኣብ ቀዳማይ ዓንቀጽ ናይ'ዚ ሰነድ'ዚ ዘላ ኮሚተ ተቐርብ። ውሳኔ ኮሚተ ድማ ንክልቲኦም ወገናት ቀያድን ናይ መጨረሻታን ይኸውን።

ሻዱሻይ ዓንቀጽ:- ቐጠር ንዶባዊ ፍልልይ ክልቲኦን ሃገራት ንምፍታሕ ዝተመዘዘት መንጎኛ ከም ምዃና መጠን፡ እታ ኣብ ቀዳማይ ዓንቀጽ ናይ'ዚ ሰነድ'ዚ ዘላ ኮሚተ፡ ንዶብ ዝምልከት ናይ መጨረሻታ ውሳኔ ክሳብ እተውጽእ፡ ኣብ'ቲ ከባቢታት ሓይልታታ ብምቕማጥ ዶብ ናይ ምቁጽጻር ዕማም ተካይድ።

ሻብዓይ ዓንቀጽ:- “ሃገረ ቐጠር ነቲ ስምምዕን ብዛዕባ ኣፈታትሓ ዶባዊ ፍልልይ ብዝምልከት ዝወጸ ሰነድ ስምምዕ ትግባረን፡ ናብ ው.ሕ.ሃ.ማሕበር ሃገራት ዓረብን ሕብረት ኣፍሪቃን ትልእኸ”[48]

ብዛዕባ እዚ ጉዳይ'ዚ ነዚ ዝስዕብ ምጥቃስ ኣገዳሲ እዩ።

1. ውድብ ሕቡራት ሃገራት፡ ሕብረት አፍሪቃ፡ ማሕበር ሃገራት ዓረብን ሓሙሽቲአን ቀወምቲ ሃገራት አባላት ባይቶ ጸጥታን ነዚ ስምምዕ’ዚ ይሕግዝዎን ይድግፍዎን እዮም።

1.1 ባይቶ ጸጥታ ብ11 ሰነ 2010 ኣብ ዘውጽኦ መግለጺ ፡“ሃገረ ቐጠር ንዶባዊ ፍልልይ ሪፖብሊክ ጂቡቲን ሃገረ ኤርትራን ንምፍታሕ እተካይዶ ናይ መንጎኘነት ተራ ይድገፍን ክልቲአን ሃገራት ስምምዕ ብምክታመን ድማ ሓጎሱ ይገልጽን” ኢሉ።[49] ዋና ጸሓፊ ውድብ ሕቡራት ሃገራት ባንኪሙን ብወገኑ፡ ብ8 ሰነ 2010 ኣብ ዘውጽኦ መግለጺ፡ ንስምምዕ ክልቲአን ሃገራት ደገፉ ገሊጹ።[50]

1.2 ሕብረት አፍሪቃ ብወገኑ፡ ፈጻሚ ኣቦ ዝነበረ ጃን ቢንግ ብ8 ሰነ 2010 ብዘውጽኦ ኣዋጅ፡ ነቲ ኣብ መንጎ ኤርትራን ጂቡቲን ዝተበጽሐ ስምምዕ ደገፉ ገሊጹ። ኣስዒቡ ድማ “እዚ ስምምዕ’ዚ ኣብ መላእ ዞባ ቀርኒ አፍሪቃ እወታዊ ጽልዋ ክህልዎ እምነ” ኢሉ።[51]

1.3 “ዋና ጸሓፊ ማሕበር ሃገራት ዓረብ ዝነበረ ዓምር ሙሳ ብግዲኡ፡ ብ8 ሰነ 2010 ኣብ ዘውጽኦ መግለጺ፡ ነቲ ፕሪዚደንትታት ሪፖብሊክ ጂቡቲን ሃገረ ኤርትራን ኣብ መንጎ ክልቲአን ሃገራት ንዝተፈጥረ ዶባዊ ፍልልይ ንምፍታሕ ዝኸተምሉ ስምምዕ ብምድጋፍ፡ ሃገረ ቐጠር ነቲ ፍልልይ ንምፍታሕ እተካይዶ ዘላ ጻዕሪ ንኢዱን ምስጋናኡ ገሊጹን።”[52]

1.4 ኤለክትሮኒካዊ መርበብ ፕሪዚደንታዊ ቤት ጽሕፈት ፈረንሳ ከምዝሓበሮ፡ ፕሪዚደንት ፈረንሳ ዝነበረ ኒኮላ ሳርኮዚ’ውን ብ8 ሰነ 2010 ኣብ ዘውጽኦ መግለጺ፡ “ኤርትራን ጂቡቲን ዶባዊ ፍልልያተን ንምፍታሕ ኣብ ስምምዕ ብምብጽሓን ሓጎሱ ብምግላጽ፡ ኣብ መንጎ ክልቲአን ሃገራት ንዝተፈጥረ ኩነታት ንምህዳእ ሃገረ ቐጠር ንዝተጻወተቶ ተራ ንኢዱ። ከምኡ ድማ ሃገሩ ኣድላዩ ሓገዛት ክትገብር ድልውቲ ምህላዎ ኣረጋጊጹ።”[53]

1.5 ሚኒስትሪ ጉዳይ ወጻኢ ሩስያ ብ10 ሰነ 2010 ኣብ ዘውጽኦ መግለጺ ድማ “ንዝተበጽሐ ስምምዕ ብምድጋፍ፡ ፍታሕ ዶባዊ ፍልልይ ኤርትራን ጂቡቲን ኣብ ምድልዳል ሰላምን ቕሳነትን ዞባ ቀርኒ አፍሪቃ ኣስተዋጽኦ ከምዝህልዎ ኣረጋጊጹ።”[54]

1.6 ሚኒስትር ጉዳይ ወጻኢ ብሪጣንያን ሚኒስትር ናይ ሓባር ዕዳጋ አፍሪቃን ሄንሪ ቤሊንግሃም ብግዲኡ፡ ብ10 ሰኔ 2010 “ኤርትራን ጂቡቲን ፍልልያተን ንምፍታሕ ዘካየዳኦ ጸዕሪ ብምምጻስ፡ ወሲደንኦ ዘለዎ ቀዳማይ ስጉምቲ ኣብ ሰላምን ርግኣትን ዘባ ቀርኒ ኣፍሪቃ ኣስተዋጽኦ ክህልዎ ትምኒቱ ገሊጹ።”[55]

1.7 ኣፈኛ ሚኒስትሪ ጉዳይ ወጻኢ ቻይና ጋን ጋንግ ብ11 ሰኔ 2010 ኣብ ዝሃቦ መግለጺ፡ “ኣብ መንጎ ኤርትራን ጂቡቲን ዝተበጸሐ ስምምዕ ብምምጻስ ንመንጎኻነት ቐጠር ንኢዱ።”[56]

1.8 ፍሊፕ ክራውሊ ብስም ሚኒስትሪ ጉዳይ ወጻኢ ኣሜሪካ ብ15 ሰኔ 2010 ኣብ ዘውጽኦ መግለጺ፡ “ሕቡራት መንግስታት ኣሜሪካ ነቲ ብ6 ሰኔ 2010 ኣብ መንጎ ፕረዚደንት ኢሳይያስ ኣፈርቂን መዘናኡ ፕረዚደንት ዑመር ገለን ዝተኸተመ ስምምዕ ትድግፍ” ድሕሪ ምባል፡ ንጸዕሪ ክቡር ኣሚር ቐጠር ሓመድ ብን ኸሊፋ ኣሳኒ ንኢዱ።[57]

1.9 ኣፈኛ ጉዳይ ወጻኢን ጸሓፊትን ሕብረት ኤውሮጳ ዝነበረት ካትሪን ኣሽተን ብ9 ሰኔ 2010 ኣብ ዘውጽኡቶ መግለጺ፡ “ኤውሮጳዊ ሕብረት ንመንጎኻነት ኣሚር ቐጠርን ስምምዕ ኤርትራን ጂቡቲን ይድግፍ፡ ኣብ መንጎ ክልቲኦን ሃገራት ዝተበጸሐ ስምምዕ፡ ሕውነታውን ሰናይ ጉርብትናን ዝዓሰሎን ዝምድና ንምምላስ ኣገዳሲ ስጉምቲ እዩ” ኢላ።[58]

2. ኣብ ላዕሊ ተጠቐሱ ዘሎ ኣብ መንጎ ኤርትራን ጂቡቲን ዝተኸተመ ስምምዕ ኣደውሓ፡ ነቲ ካብ መጀመርታ ዝተፈብረኸ ጉዳይ ኣብ ውሽጢ ክልቲኦም ደረጃ ሓጺርካ ንምፍትሑ፡ ንሱ እንተ ዘይተኸኢሉ ከኣ ካብ’ቲ ኣብ ክንዲ ሽግራት ዝፈትሕ መሊሱ ዝሓላልኸ ታሪኻዊ፡ ፖለቲካውን ሕጋውን ፍጻመታት ፍሽለቱ ዘረጋገጸ ናይ ኣህጉራዊ ዕንደራ ምትእትታው ብምርሓቕ ብመንጎኻነት ቐጠር ክትግበር ዘይሕለል ጸዕሪ ንዘካየዱት ኤርትራ ዓቢ ፖለቲካዊ ዓወት እዩ።

3. ሚኒስትር ጉዳይ ወጻኢን ኣህጉራዊ ምትሕግጋዝን ጂቡቲ ማሕመድ ዓሊ ዮሱፍ ድሕሪ ሰለስተ መዓልታት ካብ’ቲ ስምምዕ ኣደውሓ ዝተኸተመሉ፡ ብ9 ሰኔ 2010 ኣብ ዝሃቦ መግለጺ፡ “ኤርትራ ካብ’ቲ

ወራሪ ዝሓዘቶ መሬት ጂቡቲ ራስ-ዱሜራን ደሴት ዱሜራን ስሒባ” ኢሉ።[59] ፕረዚደንት ጂቡቲ እስማዒል ገለ ብኣጋጣሚ በዓል ናጽነት ሃገሩ ብ27 ሰኔ 2010 “ጂቡቲ ኣብ ሉኣላዊ መሬታ ራስ-ዱሜራን ደሴት ዱሜራን ዋጋ ዕዳጋ ኣይትገብርን እያ” ክብል ተዛሪቡ።[60]

4. መግለጺ ፕረዚደንት ጂቡቲን ናይ ወጻኢ ጉዳይ ሚኒስተርን፡ ነቲ ኣብ መንጎ ክልቲኦም ሃገራት ዝተኸተመን ብተሳትፎን ክታምን ኣሚር ቐጠር ሓመድ ብን ኸሊፋ ኣሳኒ ዝተረጋገጸን ስምምዕ ኣደውሓ ብቐሉዕ ዝግህስ እዩ። ከም ዝፍለጥ ስምምዕ ኣደውሓ ምስሓብ ናይ ኤርትራ ሓይልታት ካብ’ቲ ዘከራኸር ዶብ፡ ክሳብ’ቲ ጉዳይ ናይ መወዳእታ ሕጋዊ ማዕልቦ ዝግበረሉ፡ እቲ ቦታ ናይ ዝኾነ ይኹን ወገን ከም ዘይኮነ እዩ ዝሕብር ። ስለዚ ጂቡቲ ነዚ ምዕራፍ’ዚ ዓጺና ናብ ሓድሽ ናይ ክልቲኣዊ ዝምድና ምዕራፍ ንኸንሰጋገርን እቲ ስምምዕ ሕብሪ ኣብ ወረቐት ኮይኑ ንኸይተርፍ ብመንፈስን ትሕዝቶን ‘ቲ ምስ ኤርትራ ዝኸተመቶ ስምምዕ ክትምእዘዝ ኣለዎ።

ሻሙናይ ዓንቀጽ፡- ባይቶ ጸጥታ “ተግባራት ኤርትራ ንሰላምን ዕርቂን ሶማሊ ዝዕንቅጽን ንኣህጉራዊ ሰላምን ጸጥታን ዘስግእን’ዩ” ክብል ገሊጹ።

1. ብመጀመርታ እቲ ባይቶ ጸጥታ “ሰላምን ዕርቂን ሶማሊ ይዕንቅጽ’ዩ” ኢሉ ዝዛረበሉ ዘሎ ተግባራት ኤርትራ እንታይ’ዩ? ኤርትራ ጸጥታ፡ ሰላም፡ ርግኣት፡ ሓደነትን ሉኣላውነትን ሶማሊ ከም ትደሊ ብተደጋጋሚ ኣረጋጊጸ ምዃና ኣብ ርሑቕን ቀረባን ዘሎ ዝፈለጠ ሓቂ እዩ። ህዝቢ ሶማሊ ሽግራቱ ባዕሉ ክፈትሖ ከምዝኸእል ድማ ኣረጋጊጸ እትኣምነሉ ጉዳይ እዩ። ናይ ወጻኢ ወገናት ድማ ሶማላውያን ጸገማቶም ባዕሎም ንኸፈትሑ ክሕገዙ እምበር፡ ነቲ ካብ መጀመርታ 1991 ፍሽለቱ ፍጻመታት ዘረጋገጸ ናታቶም ፍታሕ ብምቕራብ፡ ቦታ ህዝቢ ሶማሊ ክትክኡ የብሎምን። ናይ ደገ ምትእትታው ኣብ ክንዲ ሽግር ዝፈትሖ መሊሱ ዝሓላልኸን ዘጋድድን እዩ። እዚ ኣብ ጉዳይ ሶማሊ ካብ ክውንነትን ሓላፍነታዊ ስምዒትን ዝነቐል መርገጺ ኤርትራ ከምዚ ዝተጠቐሰ ካብ ኮነ፡ በየናይ መዕቀኒ ድኣ’ዩ ንሰላምን ዕርቂን ሶማሊ ዝዕንቅፍ ተግባር ተባሂሉ!?

መልሲ ናይ’ዚ ሕቶ’ዚ፡ ኣብ መርገጺ’ቲ ንኤርትራ ብዘይ ዝኾነ ይኹን መርትዖ ንሰላምን ዕርቂን ሶማሊ ትዕንቅጽ ኣላ ካብ ምባል ድሕር ዘይብልን

ነቶም ኣብ ጉዳይ ሶማል ላምባ ዝኸደዉን ፍታሕ ከምዘይርከብ ዝገብሩ ዘለዉን ኣህጉራውያንን ዘባውያንን ሓይልታት ብቐዳምነት ከኣ ምምሕዳር ኣሜሪካን ኢትዮጵያን ዓይኑ ዓሚቱ ዝሓልፎም ዘሎን ባይቶ ጸጥታ እዩ። ብመሰረት'ዚ ኣቐዲሙ ዝተጠቐሰ እምበኣር፡ ኤርትራ ኣብ ጉዳይ ሶማልን ኣብ'ቲ ኣብ ጁቡቲ ብተጻባእቲ ዝተማህዘ ናይ ዶብ ጉዳይን ብሓላፍነታዊ፡ ብትዕግስትን ልቦናን ምውሳኔ፡ ኣብ ዘባ ቀርኒ ኣፍሪቃ ሰላም፡ ርግኣትን ጸጥታን ንምስፋን ዝግለመ እዩ። ሽግር ንምፍጣር ተባሂሉ መለክዒታት እንተዘይተገማጢሎም ድማ ኤርትራ ብዝኾነ ይኹን መልክዕ ንኣህጉራዊ ሰላምን ጸጥታን ሰግኣት ክትከውን ይትክእልን እያ። ሽግር ንምብራዕ ቀሊል እዩ። ክትቆጸጸሮ ግን ዝከኣል ኣይኮነን። ምክንያቱ ዝኾነ ሽግር - ሓቀኛ ይኹን ዝተማህዘ ናቱ ፍሉይ ዳይናሚክ ኣለዎ። ስለዚ ከኣ ካብ ኣጸብዕቲ መሃዝቱ ይወጽእ ጥራይ ዘይኮነ ቅድሚ ርሑስን ንቐጽን ምልካሙ ነቶም መሃዝቱ ንባዕላቶም ከንድዶም'ውን ይክእል'ዩ። ዒራቕ፡ ኣፍጋኒስታንን ሶማልን ከኣ ግብራዊ ኣብነታት እዮን።

ታሽዓይ ዓንቀጽ፡- ባይቶ ጸጥታ ንኹለን ኣባል ሃገራት እንከላይ ንኤርትራ፡ ንመስርሕ ሰላም ጁቡቲን ነቲ መሰጋገሪ ፈደራላዊ መንግስቲ ሶማል ዘካይዶ ዘሎ ናይ ዕርቂ ጸዕሪን ክሕግዛ ይጽውዕ። ከምኡ'ውን ኤርትራ ንርግኣት ፈደራላዊ መንግስቲ ሶማል ንምህዋኽ ወይ ንምውዳቕ ብቐጥታ ይኹን ብተዘዋዋሪ መገዲ እተካይዶ ንጥፊታት ደው ከተብል ይሓትት።

1. ባይቶ ጸጥታ ነቲ ባዕሉ ብዓቕን ኣጀንዳ ኣሜሪካን ኢትዮጵያን ዘዳለዎ መስርሕ ሰላም ጁቡቲ ከመይ ኢሉ'ዩ ንኣባላት ሃገራት ውድብ ሕቡራት ሃገራት ክሕግዝኦ ዝጠልበን። እቲ ዘገርም፡ ኣብ መስርሕ ሰላም ጁቡቲ ዝተሳተፉ፡ እቶም ትማሊ ትማሊ ዋሽንግቶን ባዕላ “ምስ ውድብ ኣልቓዒዳ ምትእስሳር ዘለዎም ጥሩፋት እስላማውያን ሓይልታት'ዮም” ትብሎም ዝነበረት ሶማላውያን ጉጅለታት ኮይኖም፡ ተመሊሳ “ሃገራውያን ሓይልታት” ምባላ'ዩ። ከም ዝፍለጥ ፕረዚደንት ኣሜሪካ ነበር ጆርጅ ቡሽ ንሓድሽ ግን ከኣ ኣረጊት ፖሊሲ ኣሜሪካ “ምሳና ደው ዘይበለ፡ ግድን ምስ ግብረሽበራ'ዩ” ክብል ኣብሪሁዎ ነይሩ። እዚ ፖሊሲ'ዚ ድማ ክሳብ ሕጂ ኣይተለወጠን። ፖሊሲ ምምሕዳር

ፕረዚደንት ቡሽ ካብ'ቲ ምምሕዳር ኣሜሪካ ኣብ ዝሓለፈ ክፍለ ዘመን -ካልኣይ ኩናት ዓለም- ዘጽደቐ “ኣብ ምዕራባዊ ደምበ ምሳና ደው ዘይበለ ግድን ኣብ መዓስከር ጸላእትና ምብራቓዊ ደምበ ኣሎ” ዝብል ዝነበረ መትከል ዝፍለ ኣይኮነን። እዚ ሓጺርን ጎደሎን “ምሳና ወይ ኣንጻርና” ዝብል ፖለቲካዊ ኣተሓሳስባ ገና ንኣእምሮን ኣተሓሳስባን ምምሕዳር ኣሜሪካ ዝገዝእ ዘሎ እዩ። ንመራሒ እስላማዊ መጋባእያታት ሶማል ጌኽ ሸሪፍ ጌኽ ኣሕመድ “ንኣልቓዒዳ ኣፍ-ደገ ዞባ ቀርኒ ኣፍሪቃ ክኸፍተሎም ዝኸእል ጥሩፍ እስላማዊ'ዩ” ብምባል ተዋጊኡ ካብ መቐደሻ ጥራይ ዘይኮነ ካብ መላእ ሶማል ኣውጺእዎ። ብስንኪ'ዚ ኸኣ፡ ምስ ካብ እስላማዊ መጋባእያታትን ሃገራውያን ውድባትን ሲቪላዊ ሕብረተሰብን ሶማል ዝተዋጽኡ መራሕቲ ሶማል ድማ ናብ ኤርትራ ተሰዲዱ።

2. እቲ ኣብ ጁቡቲ ብሓገዝን ባርኾትን መጋበርያ ዋሽንግቶን ዝኾኑ ሓይልታት ካብ ማህጸን ምምሕዳር ኣሜሪካ ዝወጸ “መሰጋገሪ ፈደራላዊ መንግስቲ ሶማል” ሃገራዊ ዕርቂ ንምርግጋጽ ዝጥቀስ ጻዕሪ ኣየካየደን። ብኣንጻሩ እኳ ድኣ፡ ፖሎቲካውያንን ወተሃደራውያንን ሓይልታት ሶማል ኣሰሩ ተኸቲሎም፡ መጻኢኦምን መጻኢ ሶማልን ነቶም ዘንቀሳቕሹዎም ናይ ደገ ሓይልታት ከረክቡ ካብ ምጽውዖም ኣይተቐጠበን።

3. ነዚ ኣብ ትሕቲ ሓለዋ ሕብረት ኣፍሪቃ ተዓቕሑ ዘሎ፡ ካብ ህዝቡ ተነጺሉ ንነብሱ ኸሕሉ ዘይከኣለ “መሰጋገሪ ፈደራላዊ መንግስቲ ሶማል” ንምውዳቕ ናይ ደገ ሓይሊ የድሊ'ዩ ኢሉ ዝሓስብ ዋላ ሓደ ሰብ'ውን የለን። ስለዚ ምምሕዳር ኣሜሪካ “ንመንግስቲ ጌኽ ሸሪፍ ጌኽ ኣሕመድ ንምውዳቕ ዝሰርሑ ናይ ደገ ሓይልታት ኣለዉ” ምባሉ፡ ንዝኾነ ይኹን ወገን ከደናግር ኣይኸእልን እዩ። እዚ መንግስቲ'ዚ ብኸልተ እግሩ ደው ዘብሎ መሰረታዊ ህንጻ የብሉን። ስለዚ ናይ ምውዳቕ ምልክት “መሰጋገሪ ፈደራላዊ መንግስቲ ሶማል” ዝዓበየ እዩ። እቶም ንምሕላው ለይትን ቀትርን ዝሰርሑ ወገናት እንተኾኑ'ውን፡ ናይ ብሓቂ ብባህርያዊ ኣገባብ ንኸየስተንፍስ ዝያዳ ይሓንቅዎ'ዮም ዘለዉ። ንሶማል ዘየርብሕ ሓሳባት ንኸገልግል ብዘይባህርያዊ ኣገባብ ዝተወልደ

ስለዝኾነ ድማ፡ ዕጫኡ ውድቀት ክኸውን ግድን እዩ። ከምኡውን እዚ መንግስቲ'ዚን ሓለውቱን ቦቲ ንተግዘብቲ ዘደንጸወ መግልታዊ ሓድሽ አገባብ ቃልሲ ዝምህዝ ዘሎ ህዝቢ ሶማሌ ዝተጸልኡ እዮም። እዚ ከኣ ኩሎም ህዝብታት እንኮላይ ህዝቢ ሶማሌ ንህላወኡም ዘስግእ ብድሆ ክገጥሙ ዘርእይዎ ናይ ቃልሲን መኸተን ሓያልነት ዘመስክር እዩ። ድሕሪ'ዚ ኩሉ ባይቶ ጸጥታ ንኤርትራ “ንመሰጋገሪ ፈደራላዊ መንግስቲ ሶማሌ ንምውዳቕን ርግኣት ንምክልኡን ትሰርሕ ኣላ” ኢሉ ምክሳሱ፡ ናይ'ዚ መንግስቲ'ዚን ሓይልታት ሕብረት ኣፍሪቃን ባይቶ ጸጥታን ምምሕዳር ኣሜሪካን ፍሽለት ዘርኢ ኮይኑ ግዳይ ንምግባራ ዝበሃል ዘሎ ጠቕነ እዩ። እዚ ሕሱር ጸወታ'ዚ ድማ ንዝኾነ ከደናግር ኣይክእልን እዩ።

ዓሰራይ ዓንቀጽ፡- “ባይቶ ጸጥታ፡ ኤርትራ ኩሉ ሓይላን ኣጽዋራን ናብ'ቲ ናይ ቅደም ቦታኡ ክትመልሶ፡ ኣብ'ቲ ብሰነ 2008 ኩናት ዝተኸየደሉ ራስ-ዱሜራን ደሴት ዱሜራን ዝኾነ ይኹን ወተሃደራዊ ንጥፊታት ከይህልዎ፡ ኣብ ራስ-ዱሜራን ደሴት ዱሜራን ምስ ጂቡቲ ናይ ዶብ ፍልልይ ከምዘለዎ ክትኣምን፡ ነቲ ጸገም ንምፍታሕ ከኣ ኣብ ንጡፍ ዘተ ክትሳተፍ፡ ከም ኣባል ው.ሕ.ሃ ብኣህጉራዊ ግቡኣታ ክትምእዘዝ፡ ኣብ ዓንቀጽ 2፡ ቁጽሪታት 3,4,5ን ከምኡ ድማ ኣብ ዓንቀጽ 33ን ተጠቂሱ ዘሎ መትከላት ከተኸብር መጸዋዕታኡ ደጊሙ የቕርብ።”[61]

1. ሓይልታት ኤርትራ ኣብ መሬቱ ከምዘሎን ኣህጉራዊ ዶብ ከምዘይሰገረን ባይቶ ጸጥታ ጽቡቕ ጌሩ ይፈልጥ'ዩ። መንግስቲ ጂቡቲ ብድፍኢት ናይ ግዳም ሓይልታት ኮነ ኢሉ ናይ ዶብ ሽግር ምስ ፈጠረ'ውን እንተኾነ ሓይልታት ኤርትራ ኣብ መሬት ጂቡቲ ኣይኣተወን።
2. ብመሰረት ቻርተር ው.ሕ.ሃ. ይኹን ኣህጉራዊ ሕጊ፡ ንምንቅስቃስ ሓይልታት ኤርትራ ኣብ ውሽጢ መሬቱ ክትቅይዶ ዝከኣል ኣይኮነን። ኣብ ኩሉ ሃገራዊ መሬቱ ከም ድላዩ ክንቀሳቐስ ከኣ ናጻ እዩ።
3. ኢትዮጵያ ብው.ሕ.ሃ. ባይቶ ጸጥታን ኣህጉራዊ ማሕበረሰብን ተፈላጥነት ንዘለዎ ሉኣላዊ መሬት ኤርትራ ክሳብ ሕጂ ጎቢጣቶ ኣላ። ኮምሽን ምምልካት ዶብ ብወግዓውን ሕጋውን መገዲ ዝወሰኖ'ኳ እንተኾነ፡

ኢትዮጵያ ግን ንኮምሽን ምምልካት ዶብ፡ ው.ሕ.ሃን ባይቶ ጸጥታን ዋጋ ከይሃበት ንስምምዕ ኣልጀርሰን ኣህጉራዊ ሕግን ግሂሳ ትርከብ። እዚ ዘይንቡር ፍጻመ'ዚ ድማ ኣብ መንጎ ክልቲኦን ሃገራት ናይ ኣይሰላም ኣይኩናት ሃዋሁው ፈጠሩ ኣሎ። ኣብ ውሽጢ'ዚ ባይቶ ጸጥታ ታሪኻዊ፡ ፖለቲካዊ፡ ሕጋውን ወተሃደራውን ሓላፍነቱ ዘይተሰከመሉ ኩነታት፡ ኣብ ጉዳይ ጂቡቲ፡ ንኤርትራ፡ ነቲ ኣብ ውሽጢ መሬቱሉ ኣላውነቱ ዝሕሉ ሓይላን ኣጽዋራቱን ንክትሰሕቦ ክሓታ፡ ብዝኾነ ይኹን ስነ-ምግባር ቅቡል ኣይኮነን። ብተወሳኺ ኤርትራ ነቲ ምስኡ ካብ ጥንቲ ታሪኻዊ ዝምድናን ማሕበራዊ ምትእስሳርን ሓባራዊ ረብሓን ዘለዋ ሓው ህዝቢ ጂቡቲ ፍጹም ሰግኣት ኣይኮነትን። ከም ዝፍለጥ ጂቡቲ ሰላምን ርግኣትን ምእንቲ ክትረክብ ኤርትራ ብተደጋጋሚ ጽቡቕ ድሌታ ገሊጻ ጥራይ ዘይኮነስ፡ ነቲ ኣብ መጀመርታ ተሰዓታት ማለት ኣብ 1992,1993 ኣብ መንጎ መንግስቲ ፕረዚደንት ሓሰን ጉለድ ኣብቲዶንን ብኣሕመድ ዲኒ ዝምራሕ ዕጡቕ ተቐዋሚ ውድብ “ፍሮድን” ንዝተወልዐ ኩናት ሓድሕድ ጂቡቲ ንምቁጽጻር ዲፕሎማሲያዊ ተበግሶ ወሲዳ እያ። እዚ ታሪኻዊ ሓቂታት'ዚ ድማ ባዕሉ ዝዛረብ ዘይክወል ፍጻመ እዩ።

4. ሓዲ ካብ'ቲ ዘገርም ባይቶ ጸጥታ ንኤርትራ ከም ኣባል ው.ሕ.ሃ መጠን ንገለ ዓንቀጻት ው.ሕ.ሃ ከተኸብር ምሕታቱ እዩ። ይኹን'ምበር ኤርትራ ከም ሃገር ካብ 1991 ጀሚራ ከም ሰውራ ድማ ካብ 1961 ክሳብ 1991 ቻርተር ው.ሕ.ሃ ከምዘይግሃሰት ጽቡቕ ገይሩ ይፈልጥ እዩ። እኳ ድኣ ከተኸብሮ ጸኒሐን ኣላን። እቲ ዝያዳ ዘደንጹ ከኣ ባይቶ ጸጥታ ብዛዕባ'ቲ ናብ ኤርትራ ዘቕንዖ ክሲ ዋላ ሓንቲ ጭብጢ ከቕርብ ዘይምክኣሉ እዩ። እንተኾነ ብኣንጻሩ ባይቶ ጸጥታ ብመሰረት ሕጡብ-ጽሑፍ “ሀ” ዓንቀጽ 14 ናይ'ቲ ብ18 ሰነ 2000 ኣብ ኣልጀርሰ ዝተኸተመ “ስምምዕ ምቁራጽ ተጻብኣታት”[62] ንመንግስቲ ኢትዮጵያ ውሳኔ ኮምሽን ምምልካት ዶብ ንክተተግብር ከሰገድዳን ብመሰረት ምዕራፍ 7 ቻርተር ው.ሕ.ሃ ቀጻሚ ስጉምቲ ክወስደላን ይግባእ ነይሩ። እንተኾነ ግን ባይቶ ጸጥታ ብመሰረት'ቲ ዝተበጽሐ

ስምምዕ ይኹን ኣብ ቀዳማይ፡ ሓሙሻይን ሻሙናይን ሕጡብ-ጽሑፍ ዝሰፈረ ንስልጣኑ ዘነጸር ዕማማት፡ ግቡኣቱ ክፍጽም ኣይከኣለን። ገለ ካብ'ቲ ክፍጽም ዝግባእ ዕማም፡-

- ኣህጉራዊ ሰላምን ጸጥታን ምዕቃብ።
- ንሰላም ዘስግእ ዝኾነ ሓዲጋ ወይ ተጻብኦ ንምምካት ውጥን ምድላው።
- ኣንጻር ተጻባኢ (ወራሪ) ወተሃደራዊ ስጉምቲ ምውሳድ።[63]

11. ባይቶ ጸጥታ ዝኾነ ይኹን ምኽንያት ከየቕረበ፡ ብመሰረት ውሳኔ ቁጽሪ 1907 ንኤርትራ ንምእጋድ፡ ነቲ ብሓሶት ኤርትራ “ንምንቅስቃስ ኣልሸባብ መጃህዲን ሶማል ትሕግዝ’ያ” ኢሉ ዘቕረበ ክሲን ነቲ መንግስቲ ጂቡቲ ካብ ግጉይ ሕሳባት ተበጊሱ ዝመሃዞ ጉዳይ ዶባዊ ፍልልይን፡ ስግንጢር ብዝኾነ ኣገባብ’ዩ ኣተኣሳሲሩዎ። ስለዚ ከኣ እቲ ምኽንያት ካብ'ቲ ኣበሳ ዝኸፍኦ እዩ ኮይኑ። ኣብ መንጎ ክልቲኡ ጉዳያት ዘሎ ናይ ሓባር ረቛሒ፡ እቲ ስርዓት ኣዲስ ኣበባን ካልኣት ዘባወድን ስርዓታትን ናይ ምትግባር ሓላፍነት ወሲዶምሉ ዘለዉ ፖሊሲ ምምሕዳር ኣሜሪካ ኣብ ዘባ ቀርኒ ኣፍሪቃ እዩ። ጠንቂ እንተድኣ ተፈሊጡ ምግራም ቦታ የብሉን። ኣብ'ዛ ኣገረምቲ ፍጻመታት ዝረኣየላ ዓለም ብዙሕ ነገር ክንርኢ ንክእል ኢና። እዚ ግን ብኣንጻሩ ሓቂ ክሳብ እትግሃድ’ምበር ዘለኣለማዊ ኣይኮነን። እቲ ጉዳይ ምስ ዕድመ ወዲ ሰብ ብምንጽጻር ነዊሕ ክመስል ይኸእል ይኸውን፡ ብመንጽር ታሪኽ ህዝብታት እንተ ሪእዮ ግን ኣመና ሓጺር እዩ።

12. ኣብ'ቲ ባይቶ ጸጥታ ኣንጻር ኤርትራ ዘሕለፎ ውሳኔ ቁ.1907 “ሕብረት ኣፍሪቃ ኣብ መበል 13 ኣኼባ መራሕቲ ሃገራት፡ ባይቶ ጸጥታ ኣንጻር ኤርትራ ውሳኔ እገዳ ከሕልፍ ሓቲቱ” ዝብል ኣሎ። ከም ዝፍለጥ ግን ባይቶ ጸጥታ ብመሰረት ምዕራፍ ሸውዓተ ቻርተር ው.ሕ.ሃ ዘሕልፎ ውሳኔ እገዳ፡ ዘባዊ ወይ ክፍለ-ዓለማዊ ውድብ፡ ኣንጻር ዝኾነት ትኹን ሃገር ናይ እገዳ ጠለብ ስለዘቕረበ ዘይኮነስ፡ ኣብ ቻርተር ውድብ ሕቡራት ሃገራት ዓንቀጻት ቁጽሪ 39,41,42 ተመርኩሱ፡ ነቲ ካብ

“ተቆጻጻሪ ጉጅለ” ወይ “ኮሚተ እገዳ” ዝቐርበሉ ሓበሬታታትን ጸብጻባትን ብመትከል መርመራ እገዳ ከሕልፍ ይግባኦ። ኣብዚ ግን መሰረታዊ ዓንቀጽ ቁጽሪ 39 ኮይኑ፡ ከምዚ ዝስዕብ ድማ ይንበብ። “ንኣህጉራዊ ሰላም ዘስግእ ኩነታት ምስ ዝኸሰት ወይ ናይ ተጻብኦ ተግባር ምስ ዝፍጸም፡ ባይቶ ጸጥታ ኣህጉራዊ ሰላም ንምውሓስ ወይ ናብ ዝነበሮ ኩነታት ንምምላስ ብመሰት ዓንቀጻት 41, 42 ኣድላዪ ዝበሃል ለበዋ ወይ ውሳኔ የሕልፍ።”[64]

13. ውሳኔ ቁ.1907 ንኤርትራ ኣጽዋር ከይትሸምት ዝእግድ እዩ። በዚ ድማ ባይቶ ጸጥታ ንኤርትራ ነብሳ ንምክልኻል ንዘለዋ ባህርያዊ መሰል ከልኪሉ ኣሎ። ስለዚ ባይቶ ጸጥታ በዚ ዝወሰዶ ስጉምቲ፡ ነቲ ሃገራት ነብሰን ንክከላኸላ ዘፍቅድ ዓንቀጽ 51 ቻርተር ው.ሕ.ሃ ግሂሱ ኣሎ። ከም ዝፍለጥ ኢትዮጵያ ንውሳኔ ኮምሽን ምምልካት ዶብ ብምግሃስ ንመጻዋዕታታት ባይቶ ጸጥታ ግዲ ከይገበረት፡ ንሉኣላዊ መሬት ኤርትራ ግሂሳ ኣላ። ብተወሳኺ መንግስቲ ኢትዮጵያ ካብ ዩክረይንን ካልኦትን ዘመናዊ ከበድቲ ኣጽዋር ይገዝእን ይኸዝንን፡ መሬት ትጠልሞ ከም ዘላ ስለዝፈለጠ ከኣ ንቐድሚት እናሃደመ “ኣንጻር ኤርትራ ኩናት ክኸፍት’የ” እናበለ የጉባዕብዕን ኣሎ።